

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi

Cumhuriyet Theology Journal

| cuid.cumhuriyet.edu.tr |

Founded: 1996

Available online, e-ISSN: 2528-987X

Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Attitudes of Imam Hatip High School Students Towards the Competencies of Vocational Course Teachers

Fatih Çakmak^{1,a,*}

¹ Afyon Kocatepe University, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Afyonkarahisar/Türkiye

* Corresponding author

Research Article

History

Received: 19/07/2024

Accepted: 14/10/2024

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright: This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

ABSTRACT

The aim of the study is to determine and evaluate the attitudes of Imam Hatip High School (IHHS) students towards the competencies of vocational courses teachers and whether these attitudes differ according to their gender, grade, school, father's occupation, mother's occupation, parents' monthly income, reading Qur'an, frequency of reading books, and where they spend most of their lives. The research is important because it provides scientific contribution to vocational courses teachers who are currently working in IHHS, administrators, other responsible units, prospective teachers who will work in IHHS in the future, those concerned in the Faculties of Theology that train them, and academics who will conduct research on the subject. The quantitative method, descriptive and relational survey model was used in the study. The study population of the research is the students studying in all Imam Hatip High Schools affiliated to the Ministry of National Education in Afyon province. In the study, a sample group of 637 people was selected to represent the population according to the random sampling method, in which the chance of selection of each individual in the population is equal to each other. The validity and reliability studies of the scale were conducted and the necessary permissions were obtained. The data of the study were collected through a face-to-face questionnaire survey conducted face-to-face with the students in the schools specified in the students' personal information schedule. The data of the study were analyzed using SPSS 25.0 package program. The findings obtained from the research were associated with the hypotheses of the research. When the descriptive analysis results of the scale of IHHS students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers were examined, it was determined that the attitude towards the whole scale was slightly above average ($\bar{x}=3,51$). The highest agreement was ($\bar{x}=4,16$) for the item "they pay attention to their clothing and personal care" and the lowest agreement was ($\bar{x}=2,87$) for the item "they do not care about students' feelings and thoughts". IHHS students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers differ according to their grades. As the students' grade level increases, their attitudes towards vocational course teachers also increase. IHHS students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers differ according to their schools. The attitudes of Hacı Hüsnü Ulu IHHS students ($\bar{x}=4,05$) are higher than those of Anadolu IHHS ($\bar{x}=3,62$), Halil Hattat Ahmet High School ($\bar{x}=3,47$), TOBB Anatolian High School ($\bar{x}=3,38$), Şuhut Girls Anatolian High School ($\bar{x}=3,52$) and Akil Project School ($\bar{x}=3,34$). IHHS students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers differ according to the income status of their families. The attitudes of those whose family income is 5000 TL - 10000 TL ($\bar{x}=3,82$) towards the KMD/MG sub-dimension are higher than those whose family income is 25000 TL and above ($\bar{x}=3,62$). IHHS students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers differ according to the frequency of Qur'an reading. The attitudes of those who read the Qur'an moderately often ($\bar{x}=3,57$) are higher than those who rarely ($\bar{x}=3,38$). Students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers do not show a significant difference according to their gender, father's occupation, mother's occupation, frequency of reading books and place of residence. A significant relationship was found between all dimensions of the scale of IHHS students' attitudes towards the competencies of vocational courses teachers. The results of the research were discussed in relation to similar studies in the related literature and recommendations were developed at the end of the research.

Keywords: Religious Education, Teacher Competencies, Imam Hatip High School Vocational Courses Teaching, Student Attitudes, Factors Affecting Student Attitudes.

İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliklerine Yönelik Tutumları

Süreç

Geliş: 19/07/2024

Kabul: 14/10/2024

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif hakkı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

ÖZ

Araştırmanın amacı İmam Hatip Lisesi (İHL) öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumlarını ve bu tutumların cinsiyetlerine, sınıflarına, okullarına, baba mesleklerine, anne mesleklerine, anne-babanın aylık gelirin, Kur'an okuma durumlarına, kitap okuma sıklıklarına, hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yere göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit edip değerlendirmektir. Araştırma, şu anda İHL'lerde görev yapmakta olan meslek dersleri öğretmenlerine, ilgili yöneticilerine, sorumlu diğer birimlere, ileride İHL'lerde görev yapacak öğretmen adaylarına, bu okullarda görev yapacak öğretmenleri yetiştiren ilahiyat Fakültelerindeki ilgililere ve konuyla ilgili araştırma yapacak akademisyenlere bilimsel katkı sağladığı için önemlidir. Araştırmada nicel yöntem, betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evreni, Afyon ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bütün İHL'lerde öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmada evreni temsil edecek şekilde 637 kişilik bir örneklem grubu olasılıklı örnekleme yöntemlerinden evrendeki her bireyin seçilme şansının birbirine eşit olduğu yansız (seçkisiz) örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış, araştırma ile ilgili gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın verileri öğrencilerle yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışmasıyla toplanmıştır. Araştırmanın verileri SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın hipotezleriyle ilişkilendirilmiştir. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları ölçeğinin betimsel analiz sonuçları incelendiğinde yeterlik alanlarının bütününe yönelik genel tutumun ortanın biraz üstünde yüksek ($\bar{x}=3,51$) olduğu belirlenmiştir. Ölçek genelinde en yüksek katılım ($\bar{x}=4,16$) ile "giyim-kuşamlarına ve kişisel bakımlarına dikkat ederler" maddesine, en düşük katılım ise ($\bar{x}=2,87$) ile "öğrencilerin duygu ve düşüncelerini önemsemezler" maddesine yöneliktir. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları sınıflarına göre farklılaşmaktadır. Öğrencilerin sınıf seviyesi arttıkça meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumları da artmaktadır. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları okullarına göre farklılaşmaktadır. Hacı Hüsnü Ulu İHL öğrencilerinin tutumları ($\bar{x}=4,05$), Anadolu İHL ($\bar{x}=3,62$), Halil Hattat Ahmet Lisesi ($\bar{x}=3,47$), TOBB Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,38$), Şuhut Kız Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,52$) ve Akil Proje Okulu ($\bar{x}=3,34$) öğrencilerine göre daha yüksektir. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları ailelerin gelir durumuna göre farklılaşmaktadır. Ailelerinin gelir durumu 5000 TL - 10000 TL ($\bar{x}=3,82$) olanların KMD/MG alt boyutuna yönelik tutumları, 25000 TL ve üstü ($\bar{x}=3,62$) olanlara göre daha yüksektir. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları Kur'an okuma sıklığına göre farklılaşmaktadır. Kuran okuma sıklığı orta sıklıkta ($\bar{x}=3,57$) olanların tutumları, nadiren ($\bar{x}=3,38$) olanlara göre daha yüksektir. Öğrencilerin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları cinsiyetlerine, baba mesleklerine, anne mesleklerine, kitap okuma sıklığına ve yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları ölçeğinin tüm boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları ilgili alan yazında benzer araştırmalarla ilişkilendirilerek tartışılmış, araştırma sonunda öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Öğretmen Yeterlikleri, İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenliği, Öğrenci Tutumları, Öğrenci Tutumlarını Etkileyen Faktörler.

Giriş

Eğitim en genel ifadesiyle insan yetiştirme sanatıdır. İngilizce “education” kavramının Latince kökeni “educare” ve “educere” kavramlarının ortak anlamı da yetiştirmektir.¹ Bilgin de bireyin içinde yaşadığı toplumun hayat görüşü, bilgi ve kültür seviyesine göre eğitim aracılığıyla kişilik kazandığını vurgular.² Ertürk eğitimi, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişim meydana getirme süreci³ olarak tanımlar. Türkiye’de kabul görmüş bu tanımlama kendisinden sonra yapılan pek çok eğitim tanımına hatta bazı din eğitimi tanımlarına⁴ ilham kaynağı olmuştur. Eğitimin konusu ve hedefi insandır.⁵ Eğitim yoluyla insanın amaçları, bilgileri, davranışları, tutumları ve ahlak ölçülerinin değiştiği bilinmektedir.⁶ Sonuçta eğitim birey açısından öğrenme ve gelişmeyi, toplum açısından eğitim ihtiyacının karşılanmasını sağlayan bir kurumu ifade etmektedir.⁷

Öğrenme bireyde yaşantı ürünü meydana gelen kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlanır.⁸ Öğretme, öğrenmeyi kılavuzlama ve gerçekleştirme faaliyetidir.⁹ Buna göre öğretme, bireyde kendi yaşantısı yoluyla nispeten kalıcı izli davranış değişikliği meydana gelmesini kılavuzlama faaliyeti olarak tanımlanabilir.¹⁰ Öğretme faaliyetlerinin düzenlendiği yerler genellikle eğitim kurumlarıdır ve okullarda yapılan planlı, kontrollü ve örgütlenmiş öğretme faaliyetleri öğretim olarak ifade edilmektedir.¹¹ Öğretim etkinliklerinde çok sayıda faktörün başarıyı etkilediği, bunların en önemlilerinden birisinin öğretmenler olduğu,¹² hatta eğitim hizmetlerinin kalitesinin öğretmenin niteliğiyle doğru orantılı olduğu belirtilmektedir.¹³

¹ Kasım Kiroğlu, “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Özcan Demirel - Zeki Kaya (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 345.

² Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988), 10.

³ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Meteksan Yayınları, 1994), 12.

⁴ Bu konuda Cemal Tosun’un din eğitimi tanımı örnek verilebilir. “Din eğitimi bilimi, bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları vasıtasıyla ve kasıtlı olarak istendik değişim meydana getirme denemeleri süreci...” Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2001), 34. Benzer tanımlar için bk. Nurullah Altaş, *Din Eğitimi* (Akara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 53; Nazım Bayrakdar, “Din Eğitimi Olgusunu Tanımlama Problemi”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020), 433-456.

⁵ Ayşe Elitok Kesici, “Eğitimin Temel Kavramları”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Ayşe Elitok Kesici (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2016), 2.

⁶ Özcan Demirel - Zeki Kaya, “Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Özcan Demirel - Zeki Kaya (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 5.

⁷ Vural Hoşgörür - Nuray Taştan, “Eğitimin İşlevleri”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Özcan Demirel - Zeki Kaya (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 283. (8. Baskı, 281-306).

⁸ Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, 78; Münire Erden - Yasemin Akmak, *Eğitim Psikolojisi, Gelişim, Öğrenme, Öğretme* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2017), 124.

⁹ Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, 83.

¹⁰ Muhammed Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017), 68.

¹¹ Niyazi Özer - Servet Atık, “Eğitimin Temel Kavramları”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Celal Teyyar Uğurlu (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2015), 9.

¹² Halit Ev, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sistemi ve Din Öğretimi Alanına Öğretmen Yetiştirme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2011), 10. 9-50; Mehmet Arslan, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Konusunda Yeni Yaklaşımlar” *Modern Öğretmen Yetiştirmede Gelişme ve İlerlemeler Sempozyumu* (Ankara: MEB Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü ve H. Ü. Eğitim Fakültesi, 1996), 328.

¹³ Ahmet Mahiroğlu, “Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Gelişmeler ve Yenilikler”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Özcan Demirel - Zeki Kaya (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 375; Leyla Küçükahmet, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (İstanbul: Alkım Yayınları, 1998), 155.

Öğretmen yeterlikleri, eğitim alanında tasarlanan hedeflere ulaşabilmek için öğretmenlerin “öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilmeleri için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tutumlar” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Öğretmen yeterliği sorumlu olduğu eğitim-öğretim etkinliğini gerçekleştirme konusundaki becerilere sahip olarak¹⁵ kendisinde öğretmenlik rolünü oynayabilme gücü kazandıran özelliklerin varlığı, bu rolü oynayabilmesini engelleyen özelliklerin yokluğu olarak¹⁶ ifade edilebilir. 1999 ‘da yapılan ilk çalışmada öğretmenlik mesleğinin yeterlikleri genel kültür, özel alan ve eğitime-öğretme yeterlikleri olarak üç bileşende toplanmıştı. Son halini alan “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri”, MEB’in 17 Nisan 2006 tarihli onayı ile 2590 tarihli Tebliğler Dergisinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Burada yer alan yeterlikler 6 genel yeterlik alanı ve 31 alt yeterlikten oluşmaktadır. Bu genel yeterlik alanları; kişisel ve mesleki değerler – mesleki gelişim, öğrenciyi tanıma, öğrenme ve öğretme süreci, öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme, okul aile ve toplum ilişkileri, program ve içerik bilgisidir.¹⁷

İmam-Hatip Liseleri ilk açıldığı zamandan günümüzü kadar her zaman önemini koruyan en köklü eğitim kurumlarından birisidir.¹⁸ 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4.maddesi gereği açılan İmam Hatip okullarının kökeni vaiz yetiştirmek amacıyla 1912’de açılan Medresetü’l-Vâizin ile imam - hatip yetiştirmek üzere 1913’te açılan Medresetü’l-Eimme ve’l-Huteba olarak belirtilmektedir.¹⁹ İmam Hatip okullarının Cumhuriyet tarihi boyunca oldukça zengin bir deneyime sahip olduğu ifade edilmektedir.²⁰ Günümüzde bu okullar Milli Eğitim Temel Kanunun çerçevesinde faaliyet gösteren,²¹ temel görevi din hizmetleri için eleman yetiştirmekle birlikte ayı zamanda yükseköğretime aday öğrenciler yetiştirmek olan²² orta dereceli eğitim kurumlarıdır. Bu noktada, din hizmetleri personellerinin doğru ve yeterli dini bilgilerle yetiştirmeleri, günün ihtiyaçlarından olan pozitif ilimleri öğrenmeleri, mesleğin gerektirdiği alışkanlık ve tavırları kazanmış kişiler olmaları gerekmektedir.²³ İşte İmam Hatip okulları öğrencilerinin bu kazanımları düşünüldüğünde özellikle meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliği önem arz etmektedir. Yine İmam Hatip

¹⁴ Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri (ÖMGY), Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, (Erişim 8 Nisan 2024), 4.

¹⁵ Cevat Celep, “Öğretmen Yeterlilik Duygusu”, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi* (Ocak-Şubat 1997), 27. (27-32).

¹⁶ Mark Brundrett, “The Question of Competence: The Origins, Strengths and Inadequacies of A Leadership training Paradigm”, *School Leadership and Management* 20/ 3 (August 2000), 355.

¹⁷ MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri”, 7; Hilal Kazu, “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Durmuş Ekiz – Haydar Durukan (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2016), 315; Mehmet Sincar, “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Celal Teyyar Uğurlu (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2015), 281.

¹⁸ Adem Korukçu, “Mesleki Orta Öğretim: İmam Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi*, ed. Recai Doğan – Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 145.

¹⁹ Mustafa Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013), 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 66.

²⁰ Recep Kaymakcan – İbrahim Aşlamacı, “İmam Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/22 (Aralık 2011), 72.

²¹ Milli Eğitim Temel Kanunu, Resmî Gazete 14574 (24/06/1973), Kanun No.1739, md.32.

²² Milli Eğitim Temel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, Resmî Gazete 18081 (18/06/1983), Kanun No.2842, md.31.

²³ Korukçu, “Mesleki Orta Öğretim: İmam Hatip Liseleri”, 146; Ahmet Ünsür, *Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam hatip Liseleri*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 102.

liselerinde meslek dersleri öğretmenlerinin, bu derslerin kaliteli bir şekilde öğretilmesi için birtakım yeterliklere sahip olmaları da gerekmektedir. Bu çerçevede araştırmada problem olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

İmam Hatip Lisesi (İHL) öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları nelerdir? İHL öğrencilerinin tutumları ile cinsiyetleri, sınıfları, okulları, baba meslekleri, anne meslekleri, anne-babanın aylık geliri, Kur'an okuma durumları, kitap okuma sıklıkları, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yer değişkenleri bakımından anlamlı farklılaşma var mıdır?

Araştırma İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumlarını ve bu tutumların cinsiyetlerine, sınıflarına, okullarına, baba mesleklerine, anne mesleklerine, anne-babanın aylık gelirine, Kur'an okuma durumlarına, kitap okuma sıklıklarına, hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit ederek değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Buna göre araştırma şu anda İHL'de görev yapmakta olan meslek dersleri öğretmenlerine, yöneticilerine, sorumlu diğer birimlere, ileride İHL'de görev yapacak öğretmen adaylarına, onları yetiştiren İlahiyat Fakültelerindeki ilgililere ve konuyla ilgili araştırma yapacak akademisyenlere bilimsel katkı sağlamaktadır ve bu sebeple de önemlidir. Literatürde öğretmen yeterlikleriyle ilgili yapılan araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmaların önemli bir kısmında veriler öğretmenlerden toplanmıştır. Bu araştırmada ise farklı olarak veriler eğitim sisteminin önemli bir unsuru olan öğrencilerden toplanmış ve değerlendirilmiştir. Bu da bu araştırmayı farklılaştırmakta ve önemini arttırmaktadır.

Alan yazın incelendiğinde İHL meslek dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi öğretmenlerinin yeterlikleriyle ilgili çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu araştırmalardan bazıları şunlardır: Bilgin'in "Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri" adlı araştırması.²⁴ Bilgin araştırmasında nicel yöntem kullanarak 968 öğretmenden veri toplayarak DKAB derslerindeki mevcut durum ile olması gereken durum arasındaki farkı incelemiştir. Aydın'ın "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyon Yeterlikleri" adlı doktora tezi.²⁵ Aydın araştırmasında nicel yöntem kullanarak öğretmen ve öğrencilerden veriler toplamış ve değerlendirmiştir. Cebeci'nin "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri" adlı doktora tezi.²⁶ Ankara'da 509 öğretmen ve 1340 öğrenciyle gerçekleştirilen araştırmada nicel yöntem kullanılmıştır. Koç'un "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışması.²⁷ Koç araştırmasında İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mesleklerine ilişkin yeterliklerini kendi bakış açılarıyla nasıl algıladıklarını araştırmıştır. Aşlamacı'nın "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı araştırması.²⁸ Nicel yöntem kullanılan araştırmada

²⁴ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*.

²⁵ M. Şevki Aydın, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyon Yeterlilikleri* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992).

²⁶ Suat Cebeci, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994).

²⁷ Ahmet Koç, "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 131-174.

²⁸ İbrahim Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 197-231.

3775 öğrenciden veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Arpacı'nın "İmam Hatip Liselerinde Öğrenci-Öğretmen İletişimi ve Doyum Problemleri (İstanbul Örneği)" adlı doktora tezi.²⁹ Araştırmada nicel yöntem kullanılmış, öğrencilerden elde edilen veriler yorumlanmıştır. Doğan ve Altaş'ın "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma" adlı çalışması.³⁰ Araştırmada DKAB öğretmenlerinin yeterliklerini ölçmek üzere altı boyutlu bir ölçek geliştirilmiştir. Kaya'nın "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları" adlı çalışması. Araştırmada öğrencilerin DKAB dersine karşı tutumları incelenmiştir.³¹ Zengin'in "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı çalışması. Araştırmada, öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.³² Arpacı'nın "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)" adlı yüksek lisans tezi.³³ Nicel yöntemin kullanıldığı araştırmada öğretmenlerden veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Şimşek'in "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)" adlı doktora tezi.³⁴ Araştırmada nicel yöntem kullanılmış, öğretmenlerden veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

Araştırmada nicel yöntem, betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.³⁵ Nicel araştırmalar mevcut olgu ve durumlar hakkında bilgi edinmek için sayısal değerlerin sistematik ve objektif olarak gözlemlenerek ölçüldüğü ve ölçümlerin tekrarlanabildiği süreci içeren araştırmalardır.³⁶ Tümdengelimci bir yaklaşımın benimsendiği nicel araştırmalarda, gerçeklik bireyin dışında, bireyden bağımsız, tek ve kesindir.³⁷ Tarama modeli, bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşlerin nicel veya

²⁹ Önder Arpacı, *İmam Hatip Liselerinde Öğrenci-Öğretmen İletişimi ve Doyum Problemleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997).

³⁰ Recai Doğan – Nurullah Altaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002), 109-122.

³¹ Mevlüt Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12 (2001), 43-78.

³² Mahmut Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/25 (2013), 271-301.

³³ Mücahit Arpacı, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)", (Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004).

³⁴ Eyüp Şimşek, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)" (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2006).

³⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 1998), 79-81; Ali Şimşek, "Araştırma Modelleri", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Şimşek (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 92.

³⁶ Sezen Garip, "Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırma Geleneği Üzerine Kuramsal Bir İnceleme", *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi* 12/1 (2023), 4

³⁷ Ali Şimşek, "Araştırma Modelleri", 86.

nümerik olarak betimlenmesini sağlar.³⁸ Bu tür modellerde ihtiyaç duyulan veriler, hedef kitle olarak tanımlanan çalışma evrenindeki birey ya da objelerden çeşitli araçlar kullanılarak toplanır. Soruna ilişkin mevcut durum herhangi bir müdahale olmaksızın betimlenmeye çalışılır.³⁹ Araştırmacının örneklem üzerinde bir müdahalesi söz konusu değildir, var olan özellikler, koşullar, ilişkiler, eğilimler, tutumlar vs. olduğu gibi rapor edilir.⁴⁰

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini Türkiye'deki tüm İHL öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma evreni, Afyon ilinde İHL'de öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmada bu evreni temsil edecek şekilde 637 kişilik bir örneklem grubu olasılıklı örnekleme yöntemlerinden evrendeki her bireyin seçilme şansının birbirine eşit olduğu yansız (seçkisiz) örnekleme yöntemine göre seçilmiştir.⁴¹ Olasılıklı örneklemede örneklemin evreni temsil etme olasılığına dikkat edilir, örneklemden elde edilen veriler aracılığıyla evrene ilişkin parametreler kestirilmeye çalışılır.⁴² Tarama araştırmalarında örneklem büyüklüğü belirlenirken evrenin belli bir yüzdesini esas alma, geçmiş araştırmalarda kullanılan örneklem büyüklüğünü esas alma, kabul edilebilecek hata sınırları içinde örneklem büyüklüğü seçme gibi yöntemler kullanılır.⁴³ Örneklem büyüklüğü belirlemede kullanılan % 95 kesinlik düzeyi tolerans gösterilebilir hata için gerekli örneklem sayısının, 5000 kişilik evren için 357, 10 000 kişilik evren için 370, 20 000 kişilik evren için 377, 50 000 kişilik evren için 381, 100 000 kişilik evren için 383 kişi olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ Buna göre bu araştırmada 637 kişilik bir örneklem grubu ile çalışıldığı için verilerin toplandığı örneklemin evreni temsil oranının yeterli olduğu kabul edilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan İHL öğrencilerinin kişisel özelliklerine ilişkin bulgular aşağıda belirtilmiştir.

³⁸ John W. Creswell, *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, çev. Selçuk Beşir Demir (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2017), 155.

³⁹ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 79-81.

⁴⁰ Şimşek, "Araştırma Modelleri", 92.

⁴¹ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009), 84; Sevgi Yıldız, "Sosyal Bilimlerde Örneklem Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalarından Örneklem Kuramına Bütüncül Bir Bakış", *Kesit Akademi Dergisi* 3/11 (2017), 427-428; Creswell, *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, 158;

⁴² Ali Şimşek, "Evren ve Örneklem", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Şimşek (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 121; Yıldız, "Sosyal Bilimlerde Örneklem Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalarından Örneklem Kuramına Bütüncül Bir Bakış", 427

⁴³ Creswell, *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, 159.

⁴⁴ Şimşek, "Evren ve Örneklem", 115; Yıldız, "Sosyal Bilimlerde Örneklem Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalarından Örneklem Kuramına Bütüncül Bir Bakış", 42; Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2013), 108.

Çizelge 1: Öğrencilerin Kişisel Özellikleri

Table 1: Personal Characteristics of Students

	Kişisel Özellikler	N	%
Cinsiyet	Kadın	427	67,0
	Erkek	210	33,0
Sınıf	9. Sınıf	225	35,3
	10. Sınıf	177	27,8
	11. Sınıf	200	31,4
	12. Sınıf	35	5,5
Okul	Hacı Hüsnü Ulu İHL	65	10,2
	Halil Hattat Ahmet Lisesi	122	19,2
	Anadolu İHL	90	14,1
	TOBB Anadolu Lisesi	153	24,0
	Şuhut Kız Anadolu Lisesi	74	11,6
	Akil Proje Okulu	133	20,9
Baba Mesleği	İşçi	203	31,9
	Memur	90	14,1
	Diğer	344	54,0
Anne Mesleği	Ev Hanımı	538	84,5
	İşçi	39	6,1
	Diğer	60	9,4
Gelir Durumu	5000 TL ve altı	68	10,7
	5000 TL - 10000 TL	202	31,7
	10000 TL - 15000 TL	171	26,8
	15000 TL - 20000 TL	107	16,8
	20000 TL - 25000 TL	32	5,0
	25000 TL ve üstü	57	8,9
Kuran Okuma Sıklığı	Nadiren	183	28,7
	Orta sıklıkta	376	59,0
	Çok sık olarak	78	12,2
Kitap Okuma Sıklığı	Hiç okumam	77	12,1
	Ayda 1 kitaptan az	173	27,2
	Ayda 1-2 kitap	237	37,2
	Ayda 3-4 kitap	96	15,1
Yaşanılan Bölge	Köy	158	24,8
	Kasaba	81	12,7
	İlçe	97	15,2
	Şehir	301	47,3
Toplam		637	100,0

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılan ölçek, Koç tarafından geliştirilen “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri”⁴⁵ ölçeğinden uyarlanmıştır. Ölçeği geliştiren yazardan gerekli izinler alınmıştır. Kişisel ve mesleki değerler / mesleki gelişim (KMD / MG), öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler (ÖTÖİ),

⁴⁵ Koç, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma”,

öğretme-öğrenme süreci (ÖÖS) ve okul, aile ve toplumla ilişkiler (OATİ)⁴⁶ olmak üzere dört boyuttan oluşan ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Koç tarafından yapılmıştır. Ölçeğin tüm boyutlarında faktör yük değerleri 0,30'un altında olan soruların anketten çıkarıldığı, ölçeğin birbiriyle ilişkili maddelerden oluştuğu ve tanımlanan yapıyı ölçtüğü için geçerli olduğu ifade edilmiştir. 20 maddeyi içeren KMD / MG boyutunun güvenilirliği 0,85; 13 maddeyi içeren ÖTÖİ boyutunun güvenilirliği 0,78; 20 maddeyi içeren ÖÖS boyutunun güvenilirliği 0,85; 12 maddeyi içeren OATİ boyutunun güvenilirliği 0,72 olarak belirlenmiştir. Buna göre birinci ve üçüncü boyut yüksek derecede güvenilir, ikinci ve dördüncü boyut oldukça güvenilir çıkmıştır. Bu çalışmada kullandığımız “İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları” ölçeğine ait güvenilirlik analizi aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 2: Ölçeğe Ait Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Table 2: Reliability Analysis Results of the Scale

Boyutlar	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Kişisel ve Mesleki Değerler / Mesleki Gelişim (KMD / MG)	0,929	16
Öğrenciyi Tanıma ve Öğrenciyle İlişkiler (ÖTÖİ)	0,914	18
Öğretme-Öğrenme Süreci (ÖÖS)	0,953	21
Okul, Aile ve Toplumla İlişkiler (OATİ)	0,889	9
İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliğine Yönelik Tutum Toplam (İHL Öğrencilerinin Tutumları Toplam / İHLÖTT)	0,975	64

Ölçeğe ait *Cronbach's Alpha* değerinin 0,975 olarak hesaplandığı görülmektedir. Bu değer ölçeğin güvenilirliğinin çok yüksek düzeyde olduğunu gösterir. KMD / MG alt boyutuna ait *Cronbach's Alpha* değeri 0,929, ÖTÖİ alt boyutuna ait değer 0,914, ÖÖS alt boyutuna ait değer 0,953, OATİ alt boyutuna ait değer 0,889 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler tüm alt boyutların güvenilirliğinin çok yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin etik kurul onayı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Yayın Etik Kurulu Başkanlığı'nın 16.05.2023 tarihinde 6 sayılı toplantısında, 2023 / 160 nolu kararında alınmış ve 17.05.2023-183098 tarih ve sayılı yazıda bildirilmiştir.⁴⁷

Araştırmanın verileri öğrencilere yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışmasıyla toplanmıştır. Veriler SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. İHL öğrencilerinin tutumları hem betimsel analizle hem de her bir bağımsız değişken açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Verilerin dağılım durumunu tespit etmek için *Kolmogorov Smirnov* normallik testi yapılmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir.

⁴⁶ Araştırmanın devam eden kısmında ölçeğin alt boyutları ve tutum toplam puanlarına ait bilgiler bu cümlede olduğu gibi kısaltmalar kullanılarak verilmiştir.

⁴⁷ Afyon Kocatepe Üniversitesi, “Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Yayın Etik Kurulu Başkanlığı” (Erişim 14 Nisan 2024).

Çizelge 3: Ölçeğin Normallik Testi Sonuçları

Table 3: Normality Test Results of the Scale

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov ^a			Mean	Median	Skewness	Kurtosis
	Statistic	n	p				
KMD / MG	0,049	637	0,001	3,74	3,75	-0,330	0,124
ÖTÖİ	0,055	637	0,000	3,42	3,44	-0,116	0,279
ÖÖS	0,049	637	0,001	3,46	3,50	-0,256	-0,025
OATİ	0,06	637	0,000	3,27	3,33	-0,055	-0,144
İHLÖTT	0,046	637	0,003	3,50	3,48	-0,063	0,043

Katılımcı sayısı 50'nin üzerinde olduğu için normal dağılım analizlerinden Kolmogorov-Smirnova analizi yapılmış, sonucunda verilerin dağılımının normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Ayrıca normal dağılımın diğer varsayımları olan aritmetik ortalama, medyan, çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş, aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 sınırları içinde bulunmasından dolayı verilerin dağılımının normallikten geldiği belirlenmiştir.⁴⁸ Bu bilgiler ışığında çalışmada normal dağılım analizlerinin uygulanmasına karar verilmiştir.

Araştırmada tutum puan ortalamaları 5'li derecelendirme ölçeği puan aralıklarını dikkate alarak belirlenmiştir. Buna göre; 1.00-1.80 arası çok düşük, 1.81-2.60 arası düşük, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası yüksek ve 4.21-5.00 arası çok yüksek olarak belirlenmiştir. Verilerin analizinde bağımsız değişkenler iki kategoriden oluştuğunda Bağımsız Örneklemeler T-Testi, ikiden fazla kategoriden oluştuğunda Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) testi kullanılmıştır. Anova testi sonuçlarına göre kategoriler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma oluşmuşsa, bu farklılaşmanın kaynağını tespit etmek amacıyla Çoklu Karşılaştırma Testlerinden (Post-Hoc) Scheffe testi yapılmıştır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri ve Sınırlılıkları

Araştırmanın hipotezleri şunlardır:

H₁: İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutum puanları yüksektir.

H₂: İHL öğrencilerinin tutumları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₃: İHL öğrencilerinin tutumları sınıflarına göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₄: İHL öğrencilerinin tutumları okullarına göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₅: İHL öğrencilerinin tutumları babalarının mesleklerine göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₆: İHL öğrencilerinin tutumları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₇: İHL öğrencilerinin tutumları ailelerinin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₈: İHL öğrencilerinin tutumları Kur'an okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₉: İHL öğrencilerinin tutumları kitap okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₁₀: İHL öğrencilerinin tutumları yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık gösterir.

H₁₁: Ölçeğin tüm boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

⁴⁸ Barabara G. Tabachnick - Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (Boston: Pearson, 2013), 79.

Bu araştırma, kullanılan veri toplama aracıyla, araştırmanın hipotezleriyle, veri toplama aracında yer alan kişisel bilgileri ortaya koyan tanımlayıcı sorularla, araştırmanın uygulandığı örneklemle, ölçme aracının uygulandığı zaman dilimiyle sınırlıdır.

2. Bulgular

2.1. Betimsel Bulgular

İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutum düzeylerini belirlemek için yapılan analizlerden elde edilen bulgular aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 4: İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliklerine Yönelik Tutum Düzeyleri⁴⁹

Table 4: Attitude Levels of IHHS Students Towards the Competencies of Vocational Course Teachers

Değişkenler		Kesinlikle Katılmıyoru	Katılmıyoru m	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	$\bar{x}$	s.s
Öğretmenlik bilgi ve becerilerini geliştirecek yayınları ve etkinlikleri takip etme ve sınıfa taşıma	f	44	81	167	222	123	3,47	1,14
	%	6,9	12,7	26,2	34,9	19,3		
Giyim-kuşamlarına ve kişisel bakımlarına dikkat ederler.	f	18	19	65	273	262	4,16	0,93
	%	2,8	3,0	10,2	42,9	41,1		
Kişisel ve Mesleki Değerler / Mesleki Gelişim:							3,74	0,73
Sınıf içi etkileşimde disiplin ve kontrolü sağlamada yeterlidirler.	f	33	43	137	280	144	3,72	1,05
	%	5,2	6,8	21,5	44,0	22,6		
	%	10,4	13,0	28,7	29,4	18,5		
Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini önemsemezler.	f	129	149	138	119	102	2,87	1,36
	%	20,3	23,4	21,7	18,7	16,0		
Öğrenciyi Tanıma ve Öğrenciyle İlişkiler:							3,43	0,77
Öğrenciler için ders dışı etkinlikler düzenlemede yeterlidirler.	f	137	118	129	149	104	2,95	1,39
	%	21,5	18,5	20,3	23,4	16,3		
Dersi işlerken akıllı tahtayı ve projeksiyonu kullanmada yeterlidirler.	f	36	53	105	266	177	3,78	1,11
	%	5,7	8,3	16,5	41,8	27,8		
Öğretme-Öğrenme Süreci:							3,47	0,86
Görev bölgesindeki branşından meslektaşlarıyla iş birliği yaparlar.	f	31	39	138	276	153	3,76	1,04
	%	4,9	6,1	21,7	43,3	24,0		
	%	11,6	14,9	23,9	28,7	20,9		
Aileleri yakından tanımak ve öğrencinin aile ortamını gözlemlemek amacıyla mesleki sınırlar içinde ev ziyaretleri yaparlar.	f	167	122	131	123	94	2,77	1,41
	%	26,2	19,2	20,6	19,3	14,8		
	%	9,7	10,2	36,9	22,9	20,3		
Okul, Aile ve Toplumla İlişkiler:							3,34	0,89
İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliliğine Yönelik Tutumları (Genel):							3,51	0,72

Betimsel analiz sonuçları incelendiğinde ölçeğin tamamına yönelik tutumun ortanın biraz üstünde yüksek ($\bar{x}$ =3,51) olduğu belirlenmiş, H_1 hipotezi ölçek genelince kabul edilmiştir. Kişisel ve

⁴⁹ Sadece alt boyutlar, en yüksek ve en düşük puanlı maddeler verilmiştir.

mesleki değerler / mesleki gelişim alt boyuta yönelik tutumun yüksek ($\bar{x}=3,74$) olduğu belirlenmiştir. Bu boyutta en yüksek katılım ($\bar{x}=4,16$) ile *giyim-kuşamlarına ve kişisel bakımlarına dikkat ederler* maddesine, en düşük katılım ($\bar{x}=3,47$) ile *öğretmenlik bilgi ve becerilerini geliştirecek yayınları ve etkinlikleri takip etme ve sınıfa taşıma* maddesine yöneliktir. Öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler alt boyuta yönelik tutumun ortanın hemen üstünde yüksek ($\bar{x}=3,43$) olduğu belirlenmiştir. Bu boyutta en yüksek katılım ($\bar{x}=3,72$) ile *sınıf içi etkileşimde disiplin ve kontrolü sağlamada yeterlidirler* maddesine, en düşük katılım ($\bar{x}=2,87$) ile *öğrencilerin duygu ve düşüncelerini önemsemezler* maddesine yöneliktir. Öğretme-öğrenme süreci alt boyuta yönelik tutumun ortanın biraz üstünde yüksek ($\bar{x}=3,47$) olduğu belirlenmiştir. Bu boyutta en yüksek katılım ($\bar{x}=3,78$) ile *dersi işlerken akıllı tahtayı ve projeksiyonu kullanmada yeterlidirler* maddesine, en düşük katılım ($\bar{x}=2,95$) ile *öğrenciler için ders dışı etkinlikler düzenlemede yeterlidirler* maddesine yöneliktir. Okul, aile ve toplumla ilişkiler alt boyuta yönelik tutumun orta ($\bar{x}=3,34$) olduğu belirlenmiştir. Bu boyutta en yüksek katılım ($\bar{x}=3,76$) ile *Görev bölgesindeki branşından meslektaşlarıyla iş birliği yaparlar* maddesine, en düşük katılım ($\bar{x}=2,77$) ile *Aileleri yakından tanımak ve öğrencinin aile ortamını gözlemlemek amacıyla mesleki sınırlar içinde ev ziyaretleri yaparlar* maddesine yöneliktir.

2.2. Bağımsız Değişkenlerle İlişkili Bulgular

İHL öğrencilerinin tutumları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için t testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 5: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T Testi Sonuçları

Table 5: T Test Results of IHHS Students' Attitudes According to Gender Variable

Değişkenler	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s.s.	t	df	p
KMD/MG	Kadın	427	3,74	0,70	-0,277	635	0,782
	Erkek	210	3,75	0,80			
ÖTÖİ	Kadın	427	3,39	0,73	-1,634	635	0,103
	Erkek	210	3,50	0,83			
ÖÖS	Kadın	427	3,47	0,81	0,276	635	0,782
	Erkek	210	3,45	0,95			
OATİ	Kadın	427	3,32	0,84	-0,810	635	0,419
	Erkek	210	3,39	0,97			
İHLÖTT	Kadın	427	3,50	0,69	-0,551	635	0,582
	Erkek	210	3,53	0,80			

Öğrencilerin tutumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlenmesi için yapılan t-testi sonucuna göre; istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiş, H_2 hipotezi ret edilmiştir.

İHL öğrencilerinin tutumları ile sınıf değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 6: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 6: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to Class Variable

Değişkenler	Sınıf	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Scheffe
KMD/MG	9. Sınıf ⁽¹⁾	225	3,69	0,72	3,064	0,028*	(1-3)
	10. Sınıf ⁽²⁾	177	3,66	0,74			(2-3)
	11. Sınıf ⁽³⁾	200	3,87	0,76			
	12. Sınıf ⁽⁴⁾	35	3,78	0,59			
ÖTÖİ	9. Sınıf	225	3,41	0,73	2,119	0,097	
	10. Sınıf	177	3,32	0,74			
	11. Sınıf	200	3,51	0,84			
	12. Sınıf	35	3,54	0,66			
ÖÖS	9. Sınıf ⁽¹⁾	225	3,45	0,87	4,103	0,007*	(2-3)
	10. Sınıf ⁽²⁾	177	3,31	0,85			(2-4)
	11. Sınıf ⁽³⁾	200	3,59	0,87			
	12. Sınıf ⁽⁴⁾	35	3,65	0,64			
OATİ	9. Sınıf	225	3,36	0,90	2,111	0,098	
	10. Sınıf	177	3,21	0,86			
	11. Sınıf	200	3,44	0,91			
	12. Sınıf	35	3,36	0,70			
İHLÖTT	9. Sınıf ⁽¹⁾	225	3,49	0,71	3,412	0,017*	(1-3)
	10. Sınıf ⁽²⁾	177	3,39	0,70			
	11. Sınıf ⁽³⁾	200	3,62	0,77			
	12. Sınıf ⁽⁴⁾	35	3,61	0,59			

p<0,05*, p<0,01**

Çizelge 6'ya göre, İHL öğrencilerin tutumlarının sınıflarına göre istatistiksel olarak %95 güvenilirlik düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiş, ($F= 3.412$; $p=0.017$; $p<0.05$) H_3 hipotezi ölçek genelince kabul edilmiştir. 11. Sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,62$) tutumları 9. Sınıf öğrencilerine ($\bar{x}=3,49$) göre daha yüksektir. KMD/MG alt boyutuna yönelik öğrenci tutumları sınıflarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 3.064$; $p=0.028$; $p<0.05$), H_3 hipotezi alt boyut özneline kabul edilmiştir. 11. Sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,87$) KMD / MG boyutuna yönelik tutumları 9. Sınıf ($\bar{x}=3,69$) ve 10. Sınıf öğrencilerine ($\bar{x}=3,66$) göre daha yüksektir. ÖÖS alt boyutuna yönelik öğrenci tutumları sınıflarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 4.103$; $p=0.007$; $p<0.01$), H_3 hipotezi alt boyut özneline kabul edilmiştir. 10. Sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,31$) ÖÖS boyutuna yönelik tutumları 11. Sınıf ($\bar{x}=3,59$) ve 12. Sınıf öğrencilerine ($\bar{x}=3,65$) göre daha düşüktür. Gruplar arasındaki farkın kaynağı post-hoc testlerinden scheffe testi ile belirlenmiştir.

İHL öğrencilerinin tutumları ile okul değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 7: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Okul Değişkenine Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 7: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to School Variables

Değişkenler	Okul	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Scheffe
KMD/MG	Anadolu İHL ⁽¹⁾	90	3,69	0,86	8,309	0,000**	(2-1)
	Hacı Hüsnü Ulu İHL ⁽²⁾	65	4,22	0,80			(2-3)
	Halil Hattat Ahmet ⁽³⁾	122	3,81	0,72			(2-4)
	TOBB Anadolu Lisesi ⁽⁴⁾	153	3,57	0,64			(2-5)
	Şuhut Kız Anadolu Lisesi ⁽⁵⁾	74	3,78	0,66			(2-6)
	Akil Proje Okulu ⁽⁶⁾	133	3,65	0,66			
ÖTÖİ	Anadolu İHL ⁽¹⁾	90	3,64	1,00	11,378	0,000**	(2-3)
	Hacı Hüsnü Ulu İHL ⁽²⁾	65	3,89	0,89			(2-4)
	Halil Hattat Ahmet ⁽³⁾	122	3,40	0,65			(2-6)
	TOBB Anadolu Lisesi ⁽⁴⁾	153	3,35	0,65			
	Şuhut Kız Anadolu Lisesi ⁽⁵⁾	74	3,48	0,68			
	Akil Proje Okulu ⁽⁶⁾	133	3,13	0,65			
ÖÖS	Anadolu İHL ⁽¹⁾	90	3,54	1,10	7,591	0,000**	(2-1)
	Hacı Hüsnü Ulu İHL ⁽²⁾	65	4,04	1,11			(2-3)
	Halil Hattat Ahmet ⁽³⁾	122	3,39	0,80			(2-4)
	TOBB Anadolu Lisesi ⁽⁴⁾	153	3,37	0,70			(2-5)
	Şuhut Kız Anadolu Lisesi ⁽⁵⁾	74	3,47	0,68			(2-6)
	Akil Proje Okulu ⁽⁶⁾	133	3,31	0,74			
OATİ	Anadolu İHL ⁽¹⁾	90	3,60	1,00	15,580	0,000**	(2-1)
	Hacı Hüsnü Ulu İHL ⁽²⁾	65	4,09	1,01			(2-3)
	Halil Hattat Ahmet ⁽³⁾	122	3,22	0,89			(2-4)
	TOBB Anadolu Lisesi ⁽⁴⁾	153	3,12	0,72			(2-5)
	Şuhut Kız Anadolu Lisesi ⁽⁵⁾	74	3,27	0,76			(2-6)
	Akil Proje Okulu ⁽⁶⁾	133	3,22	0,74			
İHLÖT	Anadolu İHL ⁽¹⁾	90	3,62	0,92	10,900	0,000**	(2-1)
	Hacı Hüsnü Ulu İHL ⁽²⁾	65	4,05	0,89			(2-3)
	Halil Hattat Ahmet ⁽³⁾	122	3,47	0,66			(2-4)
	TOBB Anadolu Lisesi ⁽⁴⁾	153	3,38	0,58			(2-5)
	Şuhut Kız Anadolu Lisesi ⁽⁵⁾	74	3,52	0,60			(2-6)
	Akil Proje Okulu ⁽⁶⁾	133	3,34	0,62			

p<0,01**

Çizelge 7'ye göre, öğrencilerin tutumlarının okullarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış, (F= 10.900; p=0.000; p<0.01) H₄ hipotezi ölçek genelince kabul edilmiştir. (p<0.05). Hacı Hüsnü Ulu İHL öğrencilerinin ($\bar{x}$ =4,05) meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları Anadolu İHL ($\bar{x}$ =3,62), Halil Hattat Ahmet Lisesi ($\bar{x}$ =3,47), TOBB Anadolu Lisesi ($\bar{x}$ =3,38), Şuhut Kız Anadolu Lisesi ($\bar{x}$ =3,52) ve Akil Proje Okulu ($\bar{x}$ =3,34) öğrencilerine göre daha yüksektir. Öğrencilerin KMD / MG alt boyutuna yönelik tutumları okullarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış, (F= 8.309; p=0.000; p<0.01) H₄ hipotezi alt boyut özneline kabul edilmiştir. Hacı Hüsnü Ulu İHL öğrencilerinin ($\bar{x}$ =4,22) KMD / MG alt boyutuna

yönelik tutumları, Anadolu İHL ($\bar{x}=3,69$), Halil Hattat Ahmet Lisesi ($\bar{x}=3,81$), TOBB Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,57$), Şuhut Kız Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,78$) ve Akil Proje Okulu ($\bar{x}=3,65$) öğrencilerine göre daha yüksektir. Öğrencilerin ÖTÖİ alt boyutuna yönelik tutumları okullarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış, ($F= 11.378$; $p=0.000$; $p<0.01$) H_4 hipotezi alt boyut özneline kabul edilmiştir. Hacı Hüsnü Ulu İHL öğrencilerinin ($\bar{x}=3,89$) ÖTÖİ alt boyutuna yönelik tutumları Anadolu İHL ($\bar{x}=3,64$), Halil Hattat Ahmet Lisesi ($\bar{x}=3,40$), TOBB Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,35$), Şuhut Kız Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,48$) ve Akil Proje Okulu ($\bar{x}=3,13$) öğrencilerine göre daha yüksektir. Öğrencilerin ÖÖS alt boyutuna yönelik tutumları okullarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış, ($F= 7.591$; $p=0.000$; $p<0.01$) H_4 hipotezi alt boyut özneline kabul edilmiştir. Hacı Hüsnü Ulu İHL öğrencilerinin ($\bar{x}=4,04$) ÖÖS alt boyutuna yönelik tutumları Anadolu İHL ($\bar{x}=3,53$), Halil Hattat Ahmet Lisesi ($\bar{x}=3,39$), TOBB Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,47$), Şuhut Kız Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,47$) ve Akil Proje Okulu ($\bar{x}=3,31$) öğrencilerine göre daha yüksektir. Öğrencilerin OATİ alt boyutuna yönelik tutumları okullarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış, ($F= 15.580$; $p=0.000$; $p<0.01$) H_4 hipotezi alt boyut özneline kabul edilmiştir. Hacı Hüsnü Ulu İHL öğrencilerinin ($\bar{x}=4,09$) OATİ alt boyutuna yönelik tutumları Anadolu İHL ($\bar{x}=3,60$), Halil Hattat Ahmet Lisesi ($\bar{x}=3,22$), TOBB Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,12$), Şuhut Kız Anadolu Lisesi ($\bar{x}=3,27$) ve Akil Proje Okulu ($\bar{x}=3,22$) öğrencilerine göre daha yüksektir. Gruplar arasındaki farkın kaynağı post-hoc testlerinden scheffe testi ile belirlenmiştir.

İHL öğrencilerinin tutumları ile babalarının meslekleri değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 8: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Babalarının Mesleklerine Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 8: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to Their Fathers' Occupations

Değişkenler	Baba Mesleği	n	$\bar{X}$	ss	F	p
KMD/MG	Memur	90	3,71	0,76	0,070	0,932
	İşçi	203	3,75	0,67		
	Diğer	344	3,74	0,77		
ÖTÖİ	Memur	90	3,32	0,77	1,326	0,266
	İşçi	203	3,48	0,74		
	Diğer	344	3,42	0,78		
ÖÖS	Memur	90	3,34	0,92	1,143	0,320
	İşçi	203	3,50	0,84		
	Diğer	344	3,48	0,85		
OATİ	Memur	90	3,31	0,91	0,192	0,825
	İşçi	203	3,37	0,86		
	Diğer	344	3,34	0,89		
İHLÖT	Memur	90	3,43	0,76	0,752	0,472
	İşçi	203	3,54	0,70		
	Diğer	344	3,51	0,73		

Çizelge 8'e göre, İHL öğrencilerin tutumları üzerine babalarının mesleklerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmış, H_5 hipotezi ret edilmiştir ($p>0.05$).

İHL öğrencilerinin tutumları ile annelerinin meslekleri değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 9: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Annelerinin Mesleklerine Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 9: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to Their Mothers' Occupations

Değişkenler	Anne Mesleği	n	$\bar{X}$	ss	F	p
KMD/MG	Ev Hanımı	538	3,75	0,72	1,475	0,230
	İşçi	39	3,81	0,87		
	Diğer	60	3,59	0,80		
ÖTÖİ	Ev Hanımı	538	3,42	0,75	2,298	0,101
	İşçi	39	3,66	0,87		
	Diğer	60	3,34	0,79		
ÖÖS	Ev Hanımı	538	3,46	0,85	1,613	0,200
	İşçi	39	3,67	0,99		
	Diğer	60	3,36	0,86		
OATİ	Ev Hanımı	538	3,33	0,87	1,063	0,346
	İşçi	39	3,54	1,00		
	Diğer	60	3,32	0,93		
İHLÖT	Ev Hanımı	538	3,51	0,71	1,848	0,158
	İşçi	39	3,69	0,87		
	Diğer	60	3,41	0,75		

Çizelge 9'a göre, İHL öğrencilerin tutumları üzerine annelerinin mesleklerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmış, H_0 hipotezi ret edilmiştir ($p>0.05$).

İHL öğrencilerinin tutumları ile ailelerinin gelir durumu değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 10: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 10: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to the Income Status of Their Families

Değişkenler	Gelir Durumu	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Scheffe
KMD/MG	5000 TL ve altı ⁽¹⁾	68	3,69	0,78	2,500	0,030*	(2-6)
	5000 TL - 10000 TL ⁽²⁾	202	3,82	0,71			
	10000 TL - 15000 TL ⁽³⁾	171	3,76	0,69			
	15000 TL - 20000 TL ⁽⁴⁾	107	3,77	0,79			
	20000 TL - 25000 TL ⁽⁵⁾	32	3,70	0,63			
	25000 TL ve üstü ⁽⁶⁾	57	3,44	0,81			
ÖTÖİ	5000 TL ve altı	68	3,48	0,76	1,902	0,092	
	5000 TL - 10000 TL	202	3,48	0,78			
	10000 TL - 15000 TL	171	3,43	0,75			
	15000 TL - 20000 TL	107	3,43	0,77			
	20000 TL - 25000 TL	32	3,40	0,60			
	25000 TL ve üstü	57	3,14	0,80			
ÖÖS	5000 TL ve altı	68	3,37	0,87	1,601	0,158	
	5000 TL - 10000 TL	202	3,54	0,87			
	10000 TL - 15000 TL	171	3,45	0,86			

OATİ	15000 TL - 20000 TL	107	3,53	0,88	1,925	0,088
	20000 TL - 25000 TL	32	3,57	0,67		
	25000 TL ve üstü	57	3,22	0,86		
	5000 TL ve altı	68	3,32	0,85		
	5000 TL - 10000 TL	202	3,39	0,89		
İHLÖT	10000 TL - 15000 TL	171	3,33	0,88	2,136	0,060
	15000 TL - 20000 TL	107	3,39	0,91		
	20000 TL - 25000 TL	32	3,55	0,70		
	25000 TL ve üstü	57	3,04	0,94		
	5000 TL ve altı	68	3,47	0,72		
	5000 TL - 10000 TL	202	3,57	0,73		
	10000 TL - 15000 TL	171	3,51	0,72		
	15000 TL - 20000 TL	107	3,54	0,76		
	20000 TL - 25000 TL	32	3,55	0,56		
	25000 TL ve üstü	57	3,23	0,72		

p<0,05*

Çizelge 10'a göre, İHL öğrencilerin tutumları üzerine aile gelir durumlarının KMD/MG alt anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 2.500$; $p=0.030$; $p<0.05$), H_7 hipotezi sadece alt boyut özneline kabul edilmiştir. Ailelerinin gelir durumu 5000 TL – 10000 TL ($\bar{x}=3,82$) olanların KMD/MG alt boyutuna yönelik tutumları, 25000 TL ve üstü ($\bar{x}=3,62$) olanlara göre daha yüksektir. Gruplar arasındaki farkın kaynağı post-hoc testlerinden scheffe testi ile belirlenmiştir.

İHL öğrencilerinin tutumları ile Kur'an okuma sıklığı değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 11: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Kur'an Okuma Durumuna Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 11: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHL Students' Attitudes According to Qur'an Reading Status

Değişkenler	Kuran Okuma Sıklığı	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Scheffe
KMD/MG	Nadiren ⁽¹⁾	183	3,59	0,75	5,487	0,004**	(1-2)
	Orta sıklıkta ⁽²⁾	376	3,81	0,70			
	Çok Sık Olarak ⁽³⁾	78	3,77	0,79			
ÖTÖİ	Nadiren ⁽¹⁾	183	3,30	0,79	3,352	0,036*	(1-2)
	Orta sıklıkta ⁽²⁾	376	3,47	0,75			
	Çok Sık Olarak ⁽³⁾	78	3,48	0,76			
ÖÖS	Nadiren ⁽¹⁾	183	3,35	0,81	2,963	0,052	
	Orta sıklıkta ⁽²⁾	376	3,53	0,88			
	Çok Sık Olarak ⁽³⁾	78	3,41	0,87			
OATİ	Nadiren ⁽¹⁾	183	3,21	0,85	3,817	0,023*	(1-2)
	Orta sıklıkta ⁽²⁾	376	3,42	0,88			
	Çok Sık Olarak ⁽³⁾	78	3,28	0,95			
İHLÖT	Nadiren ⁽¹⁾	183	3,38	0,71	4,336	0,013*	(1-2)
	Orta sıklıkta ⁽²⁾	376	3,57	0,72			
	Çok Sık Olarak ⁽³⁾	78	3,50	0,75			

p<0,05*, p<0,01**

Çizelge 11'e göre, İHL öğrencilerin tutumları Kur'an okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 4.336$; $p=0.013$; $p<0.05$), H_8 hipotezi ölçek genelince kabul edilmiştir. Kuran okuma sıklığı orta sıklıkta ($\bar{x}=3,57$) olanların tutumları, nadiren ($\bar{x}=3,38$) olanlara göre daha yüksektir. Öğrencilerin KMD / MG alt boyutuna yönelik tutumları Kur'an okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 5.487$; $p=0.004$; $p<0.01$), H_8 hipotezi alt boyut için kabul edilmiştir. Kuran okuma sıklığı orta sıklıkta ($\bar{x}=3,81$) olanların KMD / MG alt boyutuna yönelik tutumları, nadiren ($\bar{x}=3,59$) olanlara göre daha yüksektir. Öğrencilerin ÖTÖİ alt boyutuna yönelik tutumları kuran okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 3.352$; $p=0.036$; $p<0.05$), H_8 hipotezi alt boyut için kabul edilmiştir. Kuran okuma sıklığı orta sıklıkta ($\bar{x}=3,47$) olanların ÖTÖİ alt boyutuna yönelik tutumları, nadiren ($\bar{x}=3,30$) olanlara göre daha yüksektir. Öğrencilerin OATİ alt boyutuna yönelik tutumları kuran okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmış ($F= 3.817$; $p=0.023$; $p<0.05$), H_8 hipotezi alt boyut için kabul edilmiştir. Kuran okuma sıklığı orta sıklıkta ($\bar{x}=3,42$) olanların OATİ alt boyutuna yönelik tutumları, nadiren ($\bar{x}=3,21$) olanlara göre daha yüksektir. Gruplar arasındaki farkın kaynağı post-hoc testlerinden scheffe testi ile belirlenmiştir.

İHL öğrencilerinin tutumları ile kitap okuma sıklığı değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 12: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Kitap Okuma Sıklıklarına Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 12: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to Their Book Reading Frequency

Değişkenler	Kitap Okuma Sıklığı	n	$\bar{X}$	ss	F	p
KMD/MG	Hiç okumam	77	3,69	0,71	2,099	0,079
	Ayda 1 kitaptan az	173	3,64	0,76		
	Ayda 1-2 kitap	237	3,80	0,68		
	Ayda 3-4 kitap	96	3,86	0,73		
	Ayda 5 ve daha fazla kitap	54	3,65	0,86		
ÖTÖİ	Hiç okumam	77	3,37	0,79	0,539	0,707
	Ayda 1 kitaptan az	173	3,37	0,79		
	Ayda 1-2 kitap	237	3,47	0,71		
	Ayda 3-4 kitap	96	3,45	0,79		
	Ayda 5 ve daha fazla kitap	54	3,44	0,88		
ÖÖS	Hiç okumam	77	3,39	0,80	1,003	0,405
	Ayda 1 kitaptan az	173	3,40	0,90		
	Ayda 1-2 kitap	237	3,48	0,82		
	Ayda 3-4 kitap	96	3,54	0,92		
	Ayda 5 ve daha fazla kitap	54	3,61	0,87		
OATİ	Hiç okumam	77	3,31	0,93	0,257	0,905
	Ayda 1 kitaptan az	173	3,34	0,86		
	Ayda 1-2 kitap	237	3,33	0,87		
	Ayda 3-4 kitap	96	3,36	0,90		
	Ayda 5 ve daha fazla kitap	54	3,45	0,95		
İHLÖT	Hiç okumam	77	3,45	0,71	0,762	0,550
	Ayda 1 kitaptan az	173	3,45	0,75		
	Ayda 1-2 kitap	237	3,54	0,68		
	Ayda 3-4 kitap	96	3,57	0,76		
	Ayda 5 ve daha fazla kitap	54	3,55	0,81		

Çizelge 12'ye göre, İHL öğrencilerin tutumları üzerine kitap okuma sıklıklarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmış, H_9 hipotezi ret edilmiştir ($p>0.05$).

İHL öğrencilerinin tutumları ile yaşadıkları yer değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. Test sonuçları aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 13: İHL Öğrencilerinin Tutumlarının Yaşadıkları Yere Göre Farklılaşmasının Belirlenmesine Ait ANOVA Testi Sonuçları

Table 13: ANOVA Test Results for Determining the Differentiation of IHHS Students' Attitudes According to the Place of Residence

Değişkenler	Yaşanılan Yer	n	$\bar{X}$	ss	F	p
KMD/MG	Köy	158	3,72	0,74	2,193	0,088
	Kasaba	81	3,71	0,78		
	İlçe	97	3,92	0,68		
	Şehir	301	3,70	0,73		
ÖTÖİ	Köy	158	3,40	0,79	1,235	0,296
	Kasaba	81	3,55	0,75		
	İlçe	97	3,48	0,69		
	Şehir	301	3,39	0,78		
ÖÖS	Köy	158	3,39	0,89	1,195	0,311
	Kasaba	81	3,52	0,89		
	İlçe	97	3,59	0,86		
	Şehir	301	3,45	0,83		
OATİ	Köy	158	3,29	0,87	0,646	0,586
	Kasaba	81	3,42	0,99		
	İlçe	97	3,41	0,92		
	Şehir	301	3,33	0,85		
İHLÖT	Köy	158	3,47	0,74	1,215	0,303
	Kasaba	81	3,57	0,77		
	İlçe	97	3,62	0,70		
	Şehir	301	3,48	0,71		

Çizelge 13'e göre, İHL öğrencilerin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları üzerine yaşadıkları yerin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmış, H_{10} hipotezi reddedilmiştir ($p>0.05$).

İHL öğrencilerin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları ölçeğinin boyutları arasındaki ilişki incelenmiş, bulgular çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 14: İHL Öğrencilerin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliliğine Yönelik Tutumlarına Ölçeğinin Boyutları Arasındaki İlişki

Table 14: The Relationship Between the Dimensions of the IHL Students' Attitudes Towards the Competence of Vocational Course Teachers Scale

Değişkenler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kişisel ve Mesleki Değerler / Mesleki Gelişim ⁽¹⁾	r 1				
	p				
Öğrenciyi Tanıma ve Öğrenciyle İlişkiler ⁽²⁾	r 0,718**	1			
	p 0,000				
Öğretme-Öğrenme Süreci ⁽³⁾	r 0,721**	0,808**	1		
	p 0,000	p 0,000			
Okul, Aile ve Toplumla İlişkiler ⁽⁴⁾	r 0,594**	0,693**	0,791**	1	
	p 0,000	p 0,000	p 0,000		
İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliklerine Yönelik Tutumları ⁽⁵⁾	r 0,850**	0,912**	0,948**	0,837**	1
	p 0,000	p 0,000	p 0,000	p 0,000	

p<0,01**

Çizelge 14'e göre, İHL öğrencilerin tutumları ile kişisel ve mesleki değerler / mesleki gelişim boyutu arasında (0,81<r<1,00) (r=0,850), öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler boyutu arasında (0,81<r<1,00) (r=0,912), öğretme-öğrenme süreci boyutu arasında (0,81<r<1,00) (r=0,948) ve okul, aile ve toplumla ilişkiler boyutu arasında (0,81<r<1,00) (r=0,837) pozitif yönlü ve çok yüksek kuvvetli bir ilişki saptanmış, H₁₁ hipotezi tüm alt boyutlar özelinde kabul edilmiştir. Bu sonuç eğer öğrencilerin herhangi bir alt boyut algılarında bir artış olursa meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliliğine yönelik tutumlarında artış olacağı anlamına gelmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları ve bu tutumları etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırma; İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliliğine yönelik tutumlarının yüksek olduğu, bu tutumları ile cinsiyet, sınıf, okul, baba mesleği, anne mesleği, anne-babanın aylık geliri, Kur'an okuma durumu, kitap okuma sıklığı, hayatın büyük çoğunluğunun geçtiği yer değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu varsayımları çerçevesinde şekillenmiştir. Çalışma kapsamında kurguladığımız hipotezlerin bir kısmı doğrulanmış, bir kısmı ise doğrulanamamıştır. Bu bölümde bulgular ışığında araştırma hipotezleri değerlendirilmiş, araştırmanın bulguları alanda yapılmış benzer bazı araştırmaların bulgularıyla ilişkilendirilmiştir. Alan yazında bu araştırmanın problemi ve amacıyla bire bir örtüşmese de öğrenci ve öğretmenlerden elde edilen verilerle İHL meslek dersleri öğretmenlerine, DKAB dersi öğretmenlerine, İHL meslek derslerine ve DKAB dersine yönelik tutumların incelendiği araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalardan bazı sonuçlar da bu bölümde verilmiştir.

Araştırmada İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumun yüksek ($\bar{x}$ =3,51), kişisel ve mesleki değerler / mesleki gelişim alt boyuta yönelik tutumun yüksek ($\bar{x}$ =3,74), öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler alt boyuta yönelik tutumun yüksek ($\bar{x}$ =3,43), öğretme-öğrenme süreci alt boyuta yönelik tutumun yüksek ($\bar{x}$ =3,47) olduğu tespit edilmiştir. Sadece okul, aile ve toplumla ilişkiler alt boyuta yönelik tutumun orta ($\bar{x}$ =3,34) düzeyde olduğu belirlenmiştir. Buna rağmen tutum puanları incelendiğinde hem ölçek genelinde hem de alt boyutlarda ortanın hemen üstünde olduğu da

bir gerçektir. Aşlamacı, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının (X=3,51) ortanın biraz üzerinde “yüksek” düzeyde olduğunu belirlemiştir.⁵⁰ Buna göre bu araştırmanın bulgularıyla Aşlamacı’nın araştırmasının bulguları örtüşmektedir. Koç, İHL’de görev yapan öğretmenlerle yaptığı araştırmasında; öğretmenlerin kişisel ve mesleki değerler - mesleki gelişim boyutundaki yeterliklerden 6’sına çok yüksek, 13’üne yüksek, 1’ine orta, öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler boyutundaki yeterliklerden 4’üne çok yüksek, 9’una yüksek, öğretme-öğrenme süreci boyutundaki yeterliklerden 4’üne çok yüksek, 14’üne yüksek, 2’sine orta, okul, aile ve toplumla ilişkiler boyutundaki yeterliklerden 1’ine çok yüksek, 7’ sine yüksek, 4’üne orta düzeyde sahip olduklarını belirlemiştir.⁵¹ Arpacı, DKAB dersi öğretmenlerinin yeterliklere yönelik öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırmasında, öğretmenlerin ölçeğin tüm boyutlarında kendilerini yeterli gördüklerini tespit etmiştir.⁵² Arıcı, öğrencilerle DKAB dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerini belirlediği araştırmasında, öğrencilerin DKAB dersi öğretmenlerine yönelik tutumlarının olumlu ve yüksek seviyede olduğunu tespit etmiştir.⁵³ Kaya, ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin DKAB dersine karşı tutumlarını incelediği araştırmasında öğrencilerin %86’sının DKAB dersine ilişkin tutumlarının yüksek (olumlu) olduğunu belirlemiştir.⁵⁴

Öğrencilerin öğretmenlerine yönelik tutumları derslerine yönelik tutumlarını etkilemektedir. Araştırma bulgularına göre İHL öğrencilerinin öğretmenlerine yönelik tutumlarının yüksek olması derslere yönelik tutumlarının da yüksek olduğuna işaret edebilir. Bu da öğrenci başarılarını olumlu etkiler. Bununla birlikte İHL öğrencilerinin tutumlarının ortanın biraz üstünde olduğu düşünülürse, bu algının yükseltilmesi için öğretmenlerin neler yapmaları gerektiği üzerine düşünceleri gerekmektedir. Öğretmenlerin görevlerini etkili ve verimli bir şekilde yapabilmesi, öğrencileriyle iletişimlerini güçlendirebilmesi, öğrencilerine yönelik tutum ve davranışlarının olumlu olabilmesi için daha fazla çaba göstermeleri önemlidir. İHL öğrencileri bu toplumda din hizmetleri alanında görev yapmaya aday bireyler olduğuna göre, bu hizmet alanına dönük gereksinimlerin de önemli oranda meslek dersleri öğretmenleri tarafından karşılandığı düşünüldüğünde, bu çaba gerekli ve önemlidir.

Öğrencilerin tutumları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Aşlamacı’nın araştırmasında cinsiyetin öğrencilerin tutumlarını etkileyen bir faktör olduğu, kız öğrencilerin tutumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.⁵⁵ Buna göre bu araştırmanın bulgularıyla Aşlamacı’nın araştırmasının bulguları farklılaşmaktadır. Koç’un öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırmasında tek boyut hariç cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.⁵⁶ Zengin, öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında,

⁵⁰ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 215.

⁵¹ Koç, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, 143-165.

⁵² Arpacı, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)”, 145-152.

⁵³ İsmail Arıcı, “Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutumları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2007), 181. (169-189).

⁵⁴ Kaya, “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları” 72.

⁵⁵ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 227.

⁵⁶ Koç, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, 171.

cinsiyetin öğrencilerin tutumlarını etkilediğini, erkek öğrencilerin tutumlarının kızlardan daha yüksek olduğunu belirlemiştir.⁵⁷ Arıcı, öğrencilerin DKAB dersi öğretmenlerine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında cinsiyetin öğrencilerin tutumlarını etkilediğini, kız öğrencilerin tutumlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirlemiştir.⁵⁸ Arpacı'nın⁵⁹ öğretmenlerle yeterliklerini incelediği çalışmada, Kaya'nın⁶⁰ öğrencilerle DKAB dersine yönelik tutumlarını incelediği çalışmada cinsiyet değişkenine göre farklılık tespit edilmemiştir.

Öğrencilerin tutumları sınıflarına göre farklılık göstermiştir. Aşlamacı'nın araştırmasında da sınıf değişkeninin öğrencilerin tutumlarını etkilediği tespit edilmiştir.⁶¹ Buna göre bu araştırmanın bulgularıyla Aşlamacı'nın araştırmasının bulguları örtüşmektedir. Bununla birlikte Aşlamacı'nın araştırmasında sınıf seviyesi arttıkça meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumları düşerken, bu çalışmada sınıf seviyesi arttıkça meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumlar da artmaktadır. Buna göre 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları 9 ve 10. sınıf öğrencilerinden daha yüksektir. Zengin⁶² ve Kaya'nın⁶³ öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmalarda, sınıf değişkeninin öğrencilerin tutumlarını etkilediği, sınıf seviyesi yükseldikçe tutum puanlarının düştüğü belirlenmiştir. Arıcı'nın öğrencilerin DKAB dersi öğretmenlerine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında sınıf değişkeni öğrencilerin tutumlarında farklılık oluşturmamıştır.⁶⁴

Öğrencilerin tutumları okullarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Koç'un öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırmasında okul türü farklılık oluşturmamıştır.⁶⁵ Zengin'in öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında okul türü öğrencilerin tutumuna etki etmiştir.⁶⁶

Öğrencilerin tutumlarıyla baba ve anne meslekleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Kaya'nın öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında baba ve anne mesleklerine göre öğrenci tutumlarında anlamlı farklılık yoktur.⁶⁷ Zengin'in öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında anne ve baba meslekleri ile derse yönelik tutumları arasında ilişki tespit edilmiştir.⁶⁸ Öğrencilerin tutumları ailelerinin gelir durumlarına göre sadece kişisel ve mesleki değerler /

⁵⁷ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 285.

⁵⁸ Arıcı, "Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutumları", 181.

⁵⁹ Arpacı, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)", 145-152.

⁶⁰ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları" 73.

⁶¹ Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 227-228.

⁶² Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 285-286.

⁶³ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları" 73.

⁶⁴ Arıcı, "Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutumları", 182.

⁶⁵ Koç, "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", 153.

⁶⁶ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 286.

⁶⁷ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları" 73.

⁶⁸ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 289-290.

mesleki gelişim alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermiştir. Zengin⁶⁹ ve Kaya'nın⁷⁰ öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını inceledikleri araştırmalarında ailenin gelir durumuna göre öğrenci tutumlarında anlamlı farklılık yoktur.

İHL öğrencilerinin tutumları Kur'an okuma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kur'an okuma sıklığı daha fazla olan öğrencilerin tutumları daha az olan öğrencilerden yüksektir. İHL öğrencilerinin kitap okuma sıklıkları ile meslek dersleri öğretmenlerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Koç'un öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırmasında kitap okuma sıklığı ile kendilerini yeterli görmeleri arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Kitap okuma sıklığı arttıkça öğretmenlerin kendilerini yeterli görme düzeyleri de yükselmiştir.⁷¹ İHL öğrencilerinin tutumlarıyla yaşadıkları yer arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Kaya'nın öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında öğrencilerin yaşadıkları yerle tutumları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.⁷²

Araştırmada kullanılan ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği yüksek olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ölçeğin tüm boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre ölçek farklı araştırmalar için de kullanılabilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar çerçevesinde şu öneriler ileri sürülebilir:

1. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumları ölçek geneli ve alt boyutlarda (sadece bir alt boyut hariç) yüksek olduğu halde, öğrenci tutum puanlarının ortalamasının hemen üstünde olması sebebiyle öğrenci tutumlarını arttırmak için neler yapılması gerektiği üzerinde düşünülmesi ve gerekli önlenmelerin alınması önerilebilir.
2. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliğine yönelik tutumları ölçeğinin okul, aile ve toplumla ilişkiler alt boyutunda tutum puanlarının orta düzeyde olması sebebiyle bu boyutla ilgili neler yapılması gerektiği üzerinde düşünülmesi ve gerekli önlenmelerin alınması önerilebilir.
3. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik tutumlarının sınıflarına, okullarına, Kur'an okuma sıklığına göre anlamlı farklılıklar göstermesine etki eden faktörlerin araştırılması önerilebilir.
4. Afyonkarahisar ili sınırlarında kısmen iç ege bölgesinde gerçekleştirilen araştırmanın farklı illerde ve bölgelerde yapılması ve bu araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılması önerilebilir.
5. Bu araştırmada kullanılan değişkenlerden farklı olarak belirlenecek diğer değişkenlerle yeni bir araştırma yapılması ve bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırılması önerilebilir.
6. İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik nitel ya da karma yöntemin kullanıldığı farklı araştırmaların yapılması ve nicel yöntemin kullanıldığı bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırılması önerilebilir.
7. İHL meslek derslerinin yeterliklerine yönelik öğretmenler, veliler, okul müdürleri vb. farklı katılımcılarla araştırmaların yapılması ve bu araştırma bulgularıyla karşılaştırılması önerilebilir.

⁶⁹ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 287.

⁷⁰ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları" 73.

⁷¹ Koç, "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", 171.

⁷² Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları" 73.

Kaynakça

- Altaş, Nurullah. *Din Eğitimi*. Akara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Arıcı, İsmail. “Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutumları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2007), 169-189.
- Arslan, Mehmet. “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Konusunda Yeni Yaklaşımlar”. *Modern Öğretmen Yetiştirmede Gelişme ve İlerlemeler Sempozyumu*. Ankara: MEB Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü ve H. Ü. Eğitim Fakültesi, 1996.
- Arpacı, Önder. *İmam Hatip Liselerinde Öğrenci-Öğretmen İletişimi ve Doyum Problemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Arpacı, Mücahit. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)”. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Aşlamacı, İbrahim. “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 197-231.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Aydın, M. Şevki. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyon Yeterlilikleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992.
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2013.
- Bayraktar, Nazım. “Din Eğitimi Olgusunu Tanımlama Problemi”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020), 433-456. <https://doi.org/10.29288/ilted.764866>
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988.
- Brundrett, Mark. “The Question of Competence: The Origins, Strengths and Inadequacies of A Leadership training Paradigm”, *School Leadership and Management* 20/ 3 (August 2000), 353-369.
- Büyüköztürk, Şener vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009.
- Cebeci, Suat. *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.
- Celep, Cevat. “Öğretmen Yeterlilik Duygusu”. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi* (Ocak-Şubat 1997), 27-32.
- Creswell, John W. *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. çev. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 3. Baskı, 2017.
- Demirel, Özcan – Kaya, Zeki. “Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar, *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Özcan Demirel - Zeki Kaya. 1-22. Ankara: Pegem Akademi, 8. Baskı, 2013.
- Doğan, Recai – Altaş, Nurullah. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002), 109-122.
- Erden, Münire – Akmacı, Yasemin. *Eğitim Psikolojisi, Gelişim, Öğrenme, Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 23.Baskı, 2017.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları, 1994.
- Ev, Halit. “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sistemi ve Din Öğretimi Alanına Öğretmen Yetiştirme”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2011), 9-50.
- Garip, Sezen. “Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırma Geleneği Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”. *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi* 12/1 (2023), 1-19.

- Hoşgörür, Vural – Taştan, Nuray. “Eğitimin İşlevleri”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Özcan Demirel – Zeki Kaya. 281-306. Ankara: Pegem Akademi, 8. Baskı, 2013.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 1998.
- Kaya, Mevlüt. “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12 (2001), 43-78.
- Kaymakcan, Recep – Aşlamacı, İbrahim. “İmam Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (Aralık 2011), 71-101.
- Kazu, Hilal. “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”. *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Durmuş Ekiz – Haydar Durukan 299-324. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 3. Baskı, 2016.
- Kesici, Ayşe Elitok. “Eğitimin Temel Kavramları”, *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Ayşe Elitok Kesici. 1-19. Ankara: Eğiten Ktıp Yayınları, 2016.
- Kıroğlu, Kasım. “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Özcan Demirel – Zeki Kaya. 343-372. Ankara: Pegem Akademi, 8. Baskı, 2013.
- Koç, Ahmet. “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 131-174.
- Korukçu, Adem. “Mesleki Orta Öğretim: İmam Hatip Liseleri”. *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan – Remziye Ege. 145-179. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Küçükahmet, Leyla. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: Alkım Yayınları, 1998.
- Mahiroğlu, Ahmet. “Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Gelişmeler ve Yenilikler”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Özcan Demirel – Zeki Kaya. 373-419. Ankara: Pegem Akademi, 8. Baskı, 2013.
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu, Türkiye: Milli Eğitim Bakanlığı, 1973. Erişim 05 Nisan 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu, Resmî Gazete 14574 (24/06/1973), Kanun No.1739, md.32.
- ÖMGY, Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri. Türkiye: Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2017. Erişim 8 Nisan 2024. https://oygm.meb.gov.tr/dosyalar/StPrg/Ogretmenlik_Meslegi_Genel_Yeterlikleri.pdf
- Öcal, Mustafa. “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”. 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Özer, Niyazi – Atik, Servet. “Eğitimin Temel Kavramları”, *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Celal Teyyar Uğurlu. 1-16. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2. Baskı, 2015.
- Sincar, Mehmet. “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”. *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Celal Teyyar Uğurlu. 275-288. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2. Baskı, 2015.
- Şimşek, Eyüp. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2006.
- Şimşek, Ali. “Araştırma Modelleri”. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. 80-107. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Şimşek, Ali. “Evren ve Örneklem”. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. 108-133. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Tabachnick, Barabara G. – Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson, 2013.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2001.

- Ünsür, Ahmet. *Bir Mesleki eğitim Kurumu Olarak İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Yıldız, Sevgi. “Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalarından Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış”. *Kesit Akademi Dergisi* 3/11 (2017), 421-442.
- Zengin, Mahmut. “Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/25 (2013), 271-301.